

XAYOL

Kurolboyeva Madina Sherzod Qizi
Ulmasova Maftuna Xusan Qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute Biologiya ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabalari

Anotatsiya: ushbu maqola xayol haqidagi tushunchalar ularning turlari jarayonlari sifatleri va xususiyatlari, xayol mavzusini o'rganishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar haqida ma'lumot beradi

Kalit so'zlar: Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, agglyutinatsiya, Aksentlash, gipperbolizatsiya, Inklyuziv, Integration, Evristik, Inversion, Kognitiv.

Аннотация: в статье дается информация о понятиях воображения, их видах, процессах, качествах и характеристиках, а также современных педагогических технологиях в изучении предмета воображения.

Ключевые слова: Современные педагогические технологии, агглютинация, акцентуация, гиперболизация, инклюзивность, интеграция, эвристика, инверсия. Когнитивный.

Abstract: this article provides information about the concepts of imagination, their types, processes, qualities and characteristics, and modern pedagogical technologies in studying the subject of imagination.

Keywords: Modern pedagogical technologies, agglutination, Accentuation, hyperbolization, Inclusive, Integration, Heuristic, Inversion. Cognitive.

Kirish

Xayol odam ongida ilgaridan bor bo'lgan vaqtli aloqalarning (assotsiatsiyalarni) qaytadan tiklanishi. Va bir biri bilan yangicha qo'shilishi orqali narsa va hodisalarning yangi obrazlarni hosil qilishga aytiladi. Xayolning nerv fiziologik jarayonini I.P.Povlov bu ta'limotni o'rganib chiqqan edi. Xayolning nerv fiziologik asosida ham miyaning po'stida ilgari hosil qilingan vaqtli aloqalarning (assotsiatsiyalarning yana qayta tiklanib bir biri bilan yangicha qo'shilish jarayoni hisoblanadi.

Xayol jarayonlarining bir qancha turlari mavjud bo'lib ulardan ba'zilar bilan tanishib chiqamiz

1. Agglyutinatsiya-"yelimlash" degan ma'noni bildirib uning turli qismlaridan bitta qilib yangi obraz yaratiladi. Masalan: kentavr, ssfinks, suv parisi.
2. Gipperbolizatsiya-obrazlarni kattalashtirish yoki kichraytirish shuningdek, alohida

qismlarning o'zgartirilishi. Masalan: Guliver, Lilliput, Alpomish obrazlari kiradi.
Tizimlashtirish- o'hshatish orqali ayrim tasavvurlarni ular orasidagi farqlarni silliqlash.
Tipiklashtirish-bir xil obrazlarni qaytarilishi bo'lib har bir davr uchun tipik bo'lgan obrazlarni yaratish.

4. Aksentlashtirish-ayrim belgilarni takidlash orqali obrazlar yaratish. Masalan: o'rtoqlik hazillari.

Hayol jarayonlarining turlari kabi xayolning ham ko'plab turlari mavjud.

1. Passiv xayol

2. Aktiv xayol

3. Ixtiyoriy xayol

4. Ixtiyorsiz xayol

5. Shirin hayol

6. Tush ko'rish

7. Gallyusinasiya

8. Qayta tiklovchi

a) Ijodiy

b) orzu

Tasavvur xayoli- deb o'tmishda bo'lib o'tgan yoki hozirda bor bo'lgan lekin bizning turmush tajribamizda shu paytgacha uchratmagan, ya'ni biz idrok qilmagan tasavvur va obrazlar yaratishga aytiladi.

Ixtiyorsiz xayol deb- odam o'zining oldiga hech qanday maqsad qo'ymasdan irodani ishga solmasdan, qandaydir o'z-o'ziga obraz va tasavvurlarni yaratishga aytiladi.

Ixtiyoriy xayol- deb oldindan belgilangan maqsad asosida iroda kuchini ishga solib muayyan obraz tasavvurlarni yaratishga aytiladi.

Ijodiy xayol - deb tajribamizda bo'lmagan va voqelikning o'zida ham uchratmagan narsa va hodisalar haqida tasavvur hamda obrazlar yaratishdan iborat xayol turiga aytiladi.

Realistik xayol - turida voqelik aks ettiriladi, orzular amalga oshadi.

Fantastik xayol - amalga oshmaydigan xayol turidir.

Xayolning sifatlariga uning kengligi, mazmundorligi, kuchi va realligi, fantaziyaga boyligi va boshqalar kiradi.

Xayol jarayonlari xususiyatlaridan biri shuki, xayol odamning ehtiy ojlari qiziqishlari va o'z oldiga qo'ygan vazifalari bilan bog'liq holda yuzaga keladi. Yana bir xususiyati esa xayol hamisha boy tajriba hamda bilimlarga asoslanadi.

Xayol tushunchasini o'rganishda pedagogik texnologiyalarning bir qancha yo'nalishlari mavjud bo'lib ulardan asosiylari emperik yunoncha "empira"- tajriba)

kreativ (inglizcha. "Ereative"- yaratuvchan, ijodiy) Kognitiv (lotincha "cohnitio" bilish), Evristik (yunoncha "evrika" topaman, aniqlayman), Inversion (lotincha "Inversion"- o'zgartirish, o'g'irlash), integrativ (lotincha "integration"- o'rnatish, qo'yish), adoptiv (lotincha "adapto" - moslashtiraman), inklyuziv (lotincha "includo" - kiritaman) pedagogik texnologiyalardir. Bu yo'nalishning asosiy xususiyatlari quyidagilardir.

Tasavvur xayoli- deb o'tmishda bo'lib o'tgan yoki hozirda bor bo'lgan lekin bizning turmush tajribamizda shu paytgacha uchratmagan, ya'ni biz idrok qilmagan tasavvur va obrazlar yaratishga aytiladi.

Ixtiyorsiz xayol deb- odam o'zining oldiga hech qanday maqsad qo'ymasdan irodani ishga solmasdan, qandaydir o'z-o'ziga obraz va tasavvurlarni yaratishiga aytiladi.

Ixtiyoriy xayol- deb oldindan belgilangan maqsad asosida iroda kuchini ishga solib muayyan obraz tasavvurlarni yaratishga aytiladi.

Ijodiy xayol - deb tajribamizda bo'lmagan va voqelikning o'zida ham uchratmagan narsa va hodisalar haqida tasavvur hamda obrazlar yaratishdan iborat xayol turiga aytiladi.

Realistik xayol - turida voqelik aks ettiriladi, orzular amalga oshadi.

Fantastik xayol - amalga oshmaydigan xayol turidir.

Xayolning sifatlariga uning kengligi, mazmundorligi, kuchi va realligi, fantaziyaga boyligi va boshqalar kiradi.

Xayol jarayonlari xususiyatlaridan biri shuki, xayol odamning ehtiyojlari qiziqishlari va o'z oldiga qo'yan vazifalari bilan bog'liq holda yuzaga keladi. Yana bir xususiyati esa xayol hamisha boy tajriba hamda bilimlarga asoslanadi.

Xayol tushunchasini o'rganishda pedagogik texnologiyalarning bir qancha yo'nalishlari mavjud bo'lib ulardan asosiylari emperik yunoncha "empira"- tajriba) kreativ (inglizcha. "Ereative"- yaratuvchan, ijodiy) Kognitiv (lotincha "cohnitio" bilish), Evristik (yunoncha "evrika" topaman, aniqlayman), Inversion (lotincha "Inversion"- o'zgartirish, o'g'irlash), integrativ (lotincha "integration"- o'rnatish, qo'yish), adoptiv (lotincha "adapto" - moslashtiraman), inklyuziv (lotincha "includo" - kiritaman) pedagogik texnologiyalardir. Bu yo'nalishning asosiy xususiyatlari quyidagilardir. Tasavvur xayoli- deb o'tmishda bo'lib o'tgan yoki hozirda bor bo'lgan lekin bizning turmush tajribamizda shu paytgacha uchratmagan, ya'ni biz idrok qilmagan tasavvur va obrazlar yaratishga aytiladi.

Ixtiyorsiz xayol deb- odam o'zining oldiga hech qanday maqsad qo'ymasdan irodani ishga solmasdan, qandaydir o'z-o'ziga obraz va tasavvurlarni yaratishiga aytiladi.

Ixtiyoriy xayol- deb oldindan belgilangan maqsad asosida iroda kuchini ishga solib

muayyan obraz tasavvurlarni yaratishga aytiladi.

Ijodiy xayol - deb tajribamizda bo'lmagan va voqelikning o'zida ham uchratmagan narsa va hodisalar haqida tasavvur hamda obrazlar yaratishdan iborat xayol turiga aytiladi.

Realistik xayol - turida voqelik aks ettiriladi, orzular amalga oshadi.

Fantastik xayol - amalga oshmaydigan xayol turidir.

Xayolning sifatlariga uning kengligi, mazmundorligi, kuchi va realligi, fantaziyaga boyligi va boshqalar kiradi.

Xayol jarayonlari xususiyatlaridan biri shuki, xayol odamning ehtiyojlari qiziqishlari va o'z oldiga qo'ygan vazifalari bilan bog'liq holda yuzaga keladi. Yana bir xususiyati esa xayol hamisha boy tajriba hamda bilimlarga asoslanadi.

Xayol tushunchasini o'rganishda pedagogik texnologiyalarning bir qancha yo'nalishlari mavjud bo'lib ulardan asosiylari emperik yunoncha "empira"- tajriba) kreativ (inglizcha. "Ereative"- yaratuvchan, ijodiy) Kognitiv (lotincha "cohnitio" bilish), Evristik (yunoncha "evrika" topaman, aniqlayman), Inversion (lotincha "Inversion"- o'zgartirish, o'g'irlash), integrativ (lotincha "integration"- o'rnatish, qo'yish), adoptiv (lotincha "adapto" - moslashtiraman), inklyuziv (lotincha "includo" - kiritaman) pedagogik texnologiyalardir. Bu yo'nalishning asosiy xususiyatlari quyidagilardir.

Emperik- sezgi a'zolari orqali bilim olish. Bu tehnaologiyada asosiy e'tibor sezgi a'zolarining tabiiy rivojlanganlik imkoniyatlariga tayangan holda bilim berish va ularni yanada takomillashtirib berishga qaratiladi.

Kognitiv- atrofdagi olam to'g'risidagi bilimlar doirasini kengaytirish tehnaologiyasi. Ushbu tabaqalash tafakkurni shakllantiradi bilish ehtiyojlarini shakllantiradi.

Evristik - yo'naltiruvchi savollar berish yo'li bilan ta'lim berish tizimi. Topqirlik, faollikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi, o'quv- izlanish ta'lim metodi bo'lib optimallashtirishga tafakkurni rivojlantirish.

Kreativ - tadqiqot harakteriga ega bo'lib, o'quvchilarda maqsadga yo'naltirilgan ijodiy tafakkurni jadal rivojlantiradi.

Inversion - axborotlarni turli tomondan o'rganish, o'rnini almashtirish xususiyatiga ega bo'lib tafakkur tizimini shakllantiradi.

Integrativ - axborotlarni tashkil qiluvchi cheksiz ko'p kichik qismlarning o'zaro ajralmas bog'liqligi ularning yaxlitligi, bir butunligi asosida to'g'ri xulosani aniqlash.

Adaptiv - axborotlarni va ulardan foydalanish jarayonlarini o'rganish hamda o'rgatish uchun qulaylashtirish, moslashtirish asosida kutilgan natijaga erishish.

Inklyuziv - ta'lim oluvchilarni ko'p hollarda imkoniyati cheklangan umumiy guruhga

kiritish o'qituvchi va ularning o'zaro munosabatlarida tenglik asosida ta'lim tarbiya jarayonini tashkil qilish barchaning imkoniyatini birlashtirish kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. F.I.Haydarov. N.I.Xalilova umumiy psixologiya//darslik/Toshkent/" INOVATSIYA - ZIYO" - 2021 360 bet
2. Bodalev. A.A.Lichnost i ovshueniya - M; pedagogika
3. Abdukarimovich, Y. T., & Melikmurodovich, S. U. B. (2022). Art Therapy in Eliminating Aggressiveness in the Individual. Global Scientific Review, 9, 1-4.
4. Abdukarimovich, Y. T., Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). Educator's Skill in Eliminating Aggressive Situations of Children Raised in Preschool Education Organization. Samaraly Ta'lim Va Barqaror innovatsiyalar Jurnali, 1(6), 611-616.
5. Шомуротов, У. . (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. Предпринимательства и педагогика, 2(3), 178–181.
6. Melikboboyevich, S. U., Zafar o'g'li, S. L., Eshqul o'g'li, S. J., & Abbos o'g'li, Q. N. (2025). SHAXSDAGI AGRESSIVLIKNI OLDINI OLISH CHORA TADBIRLARI. Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions, 2(3), 20-22.